

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавра

зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
(шифр та найменування спеціальності)
за освітньою програмою «Облік, аудит і податковий консалтинг»
(назва програми)

на тему: «Система обліку та контролю виробничих запасів: нормативне
забезпечення та напрями удосконалення
(на прикладі КП «Теплопостачання міста Одеси»)»
(назва теми)

Виконавець:

студентка ЦЗВФН

Біла Наталія Юріївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____
/підпис/

Науковий керівник:

к. е. н., доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Сиротенко Наталія Анатоліївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____
/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одним із головних та основних елементів оборотних активів є виробничі запаси. Їх роль на підприємстві займає достатньо високу позицію, тому що управління запасами - є ключовим фактором прибутковості, фінансової стабільності та конкурентоспроможності підприємств. А зараз в Україні спостерігається негативна тенденція: швидке зростання цін на сировину та матеріали. Це пов'язано з тим, що внаслідок вторгнення РФ в Україну були порушені логістичні ланцюги, що робить більш дорогим закупівлю запасів. Через це підприємства зазнають великих збитків, та неефективно функціонують. А що стосується контролю виробничих запасів – то тут також відбуваються зміни з року в рік. За останні роки в Україні в нормативно-правовому регулюванні обліку та контролю виробничих запасів відбуваються зміни, що спрямовані на те, щоб привести українську базу законодавства у відповідність до міжнародних стандартів. Оскільки нормативна база постійно оновлюється, важливо відслідковувати зміни в законодавстві та вносити відповідні корективи до звітної політики компанії.

Дослідженню актуальних проблем обліку виробничих запасів присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, Бержанір І. А., Бутинець Ф.Ф., Горбачова О.М., Демченко Т. А., Єрмоленко Г.С., Олійник І. А., Очеретько Л. М., Принада І. В., Шевченко Л.Я., Шумляев Б.О. та інші.

Метою кваліфікаційної роботи бакалавра є дослідження теоретичних та методичних основ обліку та контролю виробничих запасів. А також проведення аналізу стану виробничих запасів на КП «Теплопостачання міста Одеси» з метою розробки пропозицій та практичних рекомендацій досліджуваному підприємству для більш ефективного функціонування та покращення показників прибутковості.

Для досягнення відповідної мети будуть вирішуватись наступні **задачі**:

- розкриття та детальне вивчення сутності поняття "виробничі запаси", визначення їх структури та класифікації;
- дослідження методів, форм та інструментів контролю з урахуванням специфіки підприємства;
- проаналізувати виробничі запасів через призму нормативного забезпечення;
- розглянути методика та основні принципи обліку виробничих запасів на кожному етапі їх руху;
- провести аналіз забезпеченості та ефективності використання виробничих запасів на КП «Теплопостачання міста Одеси»;
- визначити резерви та шляхи удосконалення системи обліку виробничих запасів, розробити практичні рекомендації, які допоможуть оптимізувати їх використання, забезпечуючи при цьому стабільність та ефективність виробничих процесів на підприємстві;

Об'єктом дослідження виступає система обліку та контролю виробничих запасів

Предметом дослідження виступають нормативно-правові та методичні аспекти обліку та контролю виробничих запасів, а також напрями їх удосконалення на КП «Теплопостачання міста Одеси».

Методика дослідження базується на комплексному застосуванні методів наукового пізнання, що дозволить всебічно вивчити тему дипломної роботи, оцінити діючу систему обліку та контролю виробничих запасів досліджуваного підприємства, розробити напрями для його покращення. Тому при написанні роботи використовуватиметься широкий спектр **методів дослідження**, загальнонауковий (аналіз та синтез, індукція та дедукція, порівняння, абстрагування), спеціальний (економічний аналіз, балансовий метод, метод моделювання), та інші додаткові (аналіз нормативно-правової бази і монографічний метод).

Інформаційна база дослідження. Для повноцінного вивчення обраної теми використано різнобічну інформаційну базу: нормативно-правові документи, що регламентують облік виробничих запасів на законодавчому рівні; наукові статті у сфері управління запасами, для вивчення сучасних тенденцій та методів; внутрішні документи досліджуваного підприємства для детального аналізу його виробничих процесів та потреб у запасах.

Результати, які були розроблені в ході дослідження, можуть бути використані для удосконалення системи обліку та контролю виробничих запасів на КП «Теплопостачання міста Одеси» та інших підприємствах зі схожою галуззю економіки.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (36 найменувань) та 6-х додатків. Загальний обсяг роботи становить 90 сторінок. Основний зміст викладено на 82 сторінках. Робота містить 17 таблиць, 18 рисунків.

Публікації. За результатами виконання кваліфікаційної роботи підготовлено публікацію Біла Н. Ю. «Адаптація обліку виробничих запасів у контексті воєнного стану: виклики та стратегічне управління» на студентську конференцію «Сучасні проблеми та перспективи розвитку економіки України в умовах військового стану», присвяченій 80-річчю визволенню міста Одеси від фашистських загарбників.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Нормативне забезпечення системи обліку виробничих запасів**» досліджено нормативно-правову базу з регламентації обліку запасів в Україні; розкрито економічну сутність, класифікацію та оцінку виробничих запасів; сформульовано сучасні проблеми, які виникають в процесі формування обліку виробничих запасів.

У другому розділі «**Особливості обліку виробничих запасів у КП «Теплопостачання міста Одеси»**» надано загальну економічну характеристику об'єкту дослідження; розглянуто документальне оформлення руху запасів у КП «Теплопостачання міста Одеси», а також особливості синтетичного і аналітичного обліку виробничих запасів на підприємстві. Розглянуто існуючі

недоліки, на підставі яких сформульовано напрями вдосконалення системи обліку виробничих запасів.

У третьому розділі «**Контроль та аналіз виробничих запасів**» визначено загальні підходи до проведення контролю виробничих запасів на вітчизняних підприємствах; розглянуто систему контролю виробничих витрат, яка діє на досліджуваному підприємстві, а також запропоновано шляхи її покращення; проведено економічний аналіз показників діяльності підприємства із наданням рекомендацій для усунення виявлених негативних тенденцій.

ВИСНОВКИ

Запаси – це одна із важливих складових оборотних активів підприємства, які призначені для подальшого використання у виробничій діяльності та для забезпечення неперервного циклу виробництва, і можуть протягом одного операційного циклу бути перетворені на грошові кошти.

Стандартизоване дефінування «запасів» визначено у Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» (НП(С)БО 9), а нормативною базою міжнародного обліку є МСБО 2 «Запаси». За обома стандартами визначення поняття «запаси» майже ідентичні, але НП(С)БО 9 конкретизує, що запаси утримуються не лише для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а й під час управління підприємством. Але слід відмітити, що вищевказані стандарти не відокремлюють таке поняття як «виробничі запаси», проте у Плані рахунків бухгалтерського обліку є відокремлений рахунок 20 «Виробничі запаси».

На нашу думку, виробничі запаси є ключовим елементом у системі управління виробництвом, визначаються як матеріальні ресурси, які зберігаються на підприємстві з метою забезпечення неперервного виробництва та вирішення можливих виробничих та логістичних проблем. Вони є стратегічним резервом, спрямованим на забезпечення стабільності процесів виробництва, уникнення можливих перешкод і вдосконалення продуктивності.

На державному рівні існує низка правових актів, що регулюють питання запасів: Податковий кодекс України; Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»; НП(С)БО 9 «Запаси»; Інструкції та методичні рекомендації; в свою чергу, на рівні підприємства – це може бути наказ про облікову політику підприємства та інші внутрішні директиви та нормативи. Класифікація запасів, передбачена положеннями МСБО 2 «Запаси», НП(С)БО 9 та Методичними рекомендаціями №2, заснована на двох основних критеріях: спосіб отримання і напрям використання цих запасів. Тобто, вона розподіляє запаси відповідно до того, як вони були набуті та де будуть використовуватися.

Ключовим етапом у забезпеченні ефективного використання ресурсів підприємства являється грошова оцінка виробничих запасів, яку необхідно здійснюється на різних етапах їх життєвого циклу: при первісному надходженні, на дату балансу та при вибутті. Стандарт МСБО 2 «Запаси» виділяє 3 основні методи вибуття запасів, або так названі формули собівартості: FIFO, ідентифікованої

індивідуальної собівартості та середньозваженої собівартості. Також для зручності допускаються оціночні методи: метод стандартних витрат або метод роздрібних цін. В свою чергу національні стандарти також пропонують методи: FIFO, ідентифікованої індивідуальної собівартості та середньозваженої собівартості. Та додатково пропонують ще 2 методи: нормативний та метод оцінки запасів за ціною реалізації.

Неодмінно важливим аспектом ефективного управління запасами є їх документальне оформлення, яке забезпечує точність та прозорість в облікових процесах. Тому для забезпечення належного обліку виробничих запасів на підприємствах використовується ряд первинних документів. Ці документи регламентують кожен етап руху запасів, від їх придбання до використання в виробничих процесах чи списання, та є основою для відповідних бухгалтерських записів та подальшого звітування.

У рамках нашого бакалаврського дослідження ми вибрали відоме в Україні комунальне підприємство – «Теплопостачання міста Одеси», що спеціалізується на виробництві та транспортуванні теплової енергії.

Бухгалтерська діяльність та формування фінансової звітності КП «ТМО» здійснюються на підставі нормативно-правової бази України, яка включає Податковий кодекс України та Закон про бухгалтерський облік. Та у 2018 році підприємство перейшло на міжнародні стандарти фінансової звітності.

На підприємстві використовується автоматизована система обробки облікових документів. На підприємстві відповідально підходять до процесу оформлення документів, ретельно дотримується встановлених правил їх заповнення

Аналізуючи фінансові показники за 2022 та 2023 роки КП «Теплопостачання міста Одеси», виявили, що від основної операційної діяльності отримувало збитки. А також у 2023 році виникли збитки і через фінансову діяльність, але значну прибутковість мала інша операційна діяльність. Але все ж так на звітну дату фінансовий результат погіршився – підприємство отримало чистий збиток. Чистий прибуток на підприємстві за 2022 рік склав 77 312 тис. грн., а у 2023 року КП «ТМО» зазнало збитків, в наслідок чого фінансовий результат зменшився на 224 803 тис. грн., а збитки склали 147 491 тис. грн. Отже, можемо зробити висновок, що діяльність досліджуваного підприємства протягом аналізованого періоду є неефективною.

Нами були розраховані показники рентабельності, ліквідності та фінансової стійкості. Всі вони у 2023 році у порівнянні з попереднім погіршилися. Тобто на даний час підприємство не є платоспроможним, має низький рівень фінансової стійкості, всі коефіцієнти не відповідають нормативному значенню. А розрахунки рентабельності продажів показали, що підприємство не може встановити ціни на свою продукцію або послуги на оптимальному рівні, та про те, що його витрати занадто високі. А низька рентабельність основної операційної діяльності свідчить, що підприємство не ефективно веде свою основну діяльність, тобто зниження виручки від реалізації, перевищення собівартості реалізованої продукції над сумою її реалізації, а також збільшення дебіторської заборгованості.

Отже, підприємство стикнулося з великими проблемами у 2023 році. При цьому до їх вирішення необхідно приступати дуже швидко та вже приймати значні міри, адже в іншому випадку підприємство через незмогу нормально функціонувати, може припинити свою діяльність. наявність необхідних запасів грає ключову роль у забезпеченні неперервності виробничих процесів та вчасної поставки продукції або послуг споживачам. Їх ефективне використання дозволяє підприємствам знижувати витрати на утримання запасів, мінімізувати ризики недостачі або перевищення їх кількості, а також оптимізувати фінансові ресурси.

Рекомендовано, удосконалити та оптимізувати перший етап операційного циклу виробничих запасів – їх закупівлю. Необхідним процесом при цьому є становлення ефективної співпраці з постачальниками для забезпечення своєчасного постачання необхідних матеріалів та обладнання за оптимальними цінами. Аналізуючи класифікацію виробничих запасів, яку використовує підприємство, ми прийшли до висновку, що вона недостатньо інформативна для комплексного розуміння усіх аспектів управління запасами, а також не враховує специфіку діяльності тепло-збутового підприємства. Тому було надано рекомендаційну класифікацію виробничих запасів деталізуючи аналітичні рахунки.

Також, як ми зазначали, що неможливо без систематичного контролю ефективно здійснювати управління виробничими запасами та вести ретельну та належну складську діяльність, включаючи оприбуткування, зберігання, витрачання, використання та правильну та адекватну оцінку виробничих запасів.

Загалом, внутрішній контроль на вітчизняних підприємствах не завжди досягає задовільного рівня. Часті порушення включають зловживання посадовим становищем, невиконання або неякісне виконання обов'язків, та неправильну оцінку операцій з виробництва та реалізації з точки зору їх доцільності та економічності.

Під час відстеження етапів проведення контролю виробничих запасів на підприємстві КП «Теплопостачання міста Одеси» було виявлено кілька значних недоліків, які потребують уваги та вдосконалення: недостатня автоматизація процесів, актуальні процедури інвентаризації та контролю здійснюються переважно вручну, що не тільки підвищує ризик помилок і уповільнює обробку даних, але й зменшує оперативність реагування на зміни оперативних потреб підприємства.

Щоб вирішити цю проблему, на підприємстві КП «Теплопостачання міста Одеси» має бути створено посаду фахівця з внутрішнього аудиту. Основне завдання його полягатиме в узагальненні та координації всіх операцій, пов'язаних з комунікацією між відділами. Створення такої посади не тільки сприятиме ефективнішому управлінню внутрішніми ресурсами, але й підвищить прозорість внутрішніх процесів та зменшить ризики, пов'язані з веденням діловодства. Враховуючи складність та масштаби діяльності підприємства, це стане важливим кроком на шляху до підвищення загальної ефективності та зменшення витрат.

З аналізу складу та структуру запасів, виявили, що майже всю суму складають саме виробничі запаси - 160 333 тис. грн. Враховуючи фінансові показники досліджуваного підприємства, можемо сказати, що в даному збільшенні виробничих запасів є негативним фактором. Адже підприємство реалізує менше

продукції, і багато залишається на складах, що є передумовою ризику їх старіння або втрати вартості.

Аналізуючи структуру виробничих запасів підприємства, бачимо, що найбільшу частку складає сировина і матеріали та паливо як у 2022 році, так і у 2023. Загальна сума цих статей збільшилася, але у структурі суттєвих змін не відбулося.

Показник матеріаловіддачі залишилася майже таким ж як у попередньому році. А в свою чергу, матеріаломісткість – збільшився. Це негативна тенденція, адже збільшення матеріаломісткості означає збільшення витрат сировини та матеріалів при виробництві, через що збільшується собівартість, та продукція продається дорожче

Коефіцієнт оборотності запасів значно зменшився, адже продажі падають, тому формуються надлишкові запаси, які не продаються. А також це може свідчити про те, що підприємство стає менш ефективним у управлінні своїми запасами.

Підсумовуючи все вище, можна з точністю сказати, що підприємство стикнулося з великими проблемами у 2023 році. При цьому до їх вирішення необхідно приступати як можна раніше, та вже приймати значні міри, адже в іншому випадку підприємство через незмогу нормально функціонувати, може припинити свою діяльність.

АНОТАЦІЯ

Біла Н. Ю. «Система обліку та контролю виробничих запасів: нормативне забезпечення та напрями удосконалення (на прикладі КП «Теплопостачання міста Одеси»)».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування» за освітньою програмою «Облік, аудит і податковий консалтинг». Одеський національний економічний університет. Одеса, 2024.

У роботі розглядаються теоретичні основи обліку, аналізу та контролю виробничих запасів. Вивчено нормативно-правову базу з регламентації обліку запасів в Україні; досліджено економічну сутність, класифікацію та оцінку виробничих запасів. Висвітлено проблемні питання обліку виробничих запасів на підприємствах України. Проведено аналіз ефективного використання виробничих запасів на базовому підприємстві.

Надані напрями вдосконалення діючої системи обліку та контролю виробничих запасів у КП «Теплопостачання міста Одеси» з метою підвищення ефективності використання виробничих запасів.

Ключові слова: виробничі запаси, облік, контроль, нормативно-правова база; економічний аналіз.

ANNOTATION

Bila N. «The System of Accounting and Control of Production Inventories:

Regulatory Support and Areas of Improvement (on the Example of the Municipal Enterprise «Heat Supply of Odesa City»)

Qualification work for a bachelor's degree in the speciality 071 «Accounting and Taxation» under the educational programme «Accounting, Auditing and Tax Consulting». Odesa National Economic University. Odesa, 2024.

The paper deals with the theoretical foundations of accounting, analysis and control of production stocks. The legal framework for regulating inventory accounting in Ukraine is studied; the economic essence, classification and valuation of production inventories are investigated. The problematic issues of inventory accounting at Ukrainian enterprises are highlighted. An analysis of the efficient use of production inventories at the basic enterprise is carried out.

The directions of improvement of the existing system of accounting and control of production stocks in the Municipal Enterprise «Heat Supply of Odesa City» in order to increase the efficiency of use of production stocks are provided.

Keywords: production stocks, accounting, control, regulatory framework; economic analysis.